

נקודת מבט על הנשירה הסמויה והגלויה ותרומת היחידה לקידום נוער להתמודדות עם התופעה

מאת: חיים להב, מנהל האגף לקידום נוער במינהל חברה ונוער, משרד החינוך.

וילדה בישראל לרכוש חינוך והשכלה בסיסיים. למרות החלטה ערכית, חברתית ופוליטית שקיבלו מדינות על חובת הלמידה (בישראל תוקן החוק ב-2009 והוא קובע כי חוק לימוד חובה חינוך חנים חל עד סיום י"ב כיתות, בתהליך יישום הדרגתי), תלמידים לא מעטים עדיין נושרים במהלך לימודיהם ואינם זוכים לממש זכות זו.

מחקרים רבים נעשו בארץ ובעולם על מנת לבחון ולזהות את הגורמים שמניעים ומעודדים את הנשירה, ולאורך השנים חזרו ונשנו מספר גורמים בולטים שבאו לידי ביטוי בצורות שונות ובמינונים שונים, אבל ברור שהם מהווים פקטור משפיע ללא קשר לגיל, למקום ולתרבות. המרכז הארצי למניעת נשירה בארצות הברית (N.D.P.C,¹ 2007), חילק את הגורמים המשפיעים על הנשירה לארבע קטגוריות מרכזיות:

■ **גורמים הקשורים בפרט** (יכולות, נטיות, לקויות, מוטיבציות וכו').

■ **גורמים הקשורים במשפחה** (רקע סוציו-אקונומי, לקויות, נכונות ומחלות, חוסר תפקוד הורי, הגירה, גירושין, שפה וכו').

■ **גורמים הקשורים בבית הספר** (חוסר במודעות/אכפתיות בקרב הצוות, חוסר באמצעים/אנשי מקצוע/תקציבים, חוסר בתכניות תמיכה ובסיוע פונקציונאלי, היעדר גיוון בשיטות לימוד ובמסלולי לימוד, חוסר ברגישות תרבותית, חוסר בנורמות/נוהלים/גבולות וכללים, חוסר תגובה לבעיות משמעת וכו').

■ **גורמים הקשורים לקהילה** (אין ערך למידה, אין שירותי תמיכה וסיוע קהילתיים משלימים, חוסר תמיכה בבית הספר, חוסר תיאום ושיתוף פעולה בין ארגונים, חוסר השקעה במערכות ובאנשים בתחומי הפיתוח והקידום וכו').

מניתוח הגורמים הללו מתברר שאת רמת הסיכון לנשירה ניתן בדרך כלל לחזות על פי ריבוי הגורמים והמשתנים אצל קבוצות ילדים ובני נוער מסוימים, דבר שמבליט בסופו של דבר את היקף התופעה בקרב קבוצות אלו יותר מאשר בקרב אחרות. הימצאותו של גורם אחד כזה או אחר לא בהכרח עלולה להביא לנשירה (למרות שישנם גורמי סיכון שמנבאים יותר מאחרים את פוטנציאל הסיכון לנשירה), אבל שילוב וריבוי של מספר גורמים אצל פרט כזה או אחר

1. רקע ל"תופעת הנשירה"

"תופעת הנשירה" של בני נוער בישראל מתוך מערך הלימודים הפורמאליים, המוצע להם על ידי מערכת החינוך, אינה תופעה חדשה. היא באה לידי ביטוי לאורך כל שנות קיומה של מדינת ישראל ואף לפני כן, מאז הקמתו של מוסד בית הספר כשירות של הקהילה והמדינה. ההבדלים שנמצאו בנוגע לתופעה הינם בדרך כלל בהיקפה של הנשירה ובגורמים המניעים ומזינים אותה:

א. בקשר לגילאים שונים

ב. בקשר למקומות שונים

ג. בקשר לסוגי אוכלוסייה שונים.

תופעת הנשירה נידונה לראשונה בספרות המקצועית כבר ב-1927. המושג שהשתמשו בו באותם ימים היה "עוזבי בית ספר" (School Leaving), והתופעה הוצגה בדרך כלל כבעיה פסיכולוגית המבוססת על נטיות אישיות ואינטרסים סביבתיים תרבותיים (Crain-Dorough, 2003). לא כולם ראו את בית הספר כמקום העיקרי שאמור להכין ולקדם את הילד אל תפקידיו בחיים הבוגרים.

בישראל אנו מוצאים את הקריאה הראשונה להתמודדות שיטתית עם התופעה באמצע שנות ה-40, במאמר שפרסם א. נדד (1945) במסגרת המוסד למען הילד והנוער (מכון סאלד) בנושא "המלחמה בעזובת הנוער". שם הוא קורא להתמודדות של מערכת החינוך עם הבעיה בצורה שיטתית ועקבית ובשני מישורים וכיווני פעולה:

1. למנוע נשירה - על ידי חובת לימוד כללית, שיפור בתי הספר הקיימים, התאמתם למנטאליות ולדרישות של הלומדים וכו'.

2. להקים מנגנון מיוחד למלחמה בנגע גם בחוץ, לאחר שהנער נשר - על ידי טיפול בו בתוך סביבתו הטבעית, משפחתו וקהילתו.

עם השנים מקומה של מערכת החינוך בכלל ובית הספר בפרט הופך להיות מקום מרכזי בתהליך הכנתו של הילד אל החיים הבוגרים וכמעט תנאי ליכולתו להשתלב כאזרח מועיל לעצמו ולסביבתו. במקביל, מדינות לקחו על עצמן את האחריות לממש את הזכות לחינוך ולהשכלה, והיא כלולה בזכויות היסוד של מדינות רבות ובתוכן ישראל. זכות זו אינה ניתנת לערעור או להפקעה ומקנה בחוק את האמצעים והאפשרויות לכל ילד

1. The National Dropout Prevention Center = N.D.P.C

העשרה בתחומי עניין ומצוינות אישית בשעות אחר הצהריים לאחר יום הלימודים הרגיל. הזדמנויות אלו מאפשרות לנושר הסמוי למצוא את עצמו בתוך המערכת בתחומי עיסוק ועניין מיוחדים (ולאו דווקא במסלול הלימודים האינטנסיבי התובעני שבו הוא מתקשה לשרוד אותו לבד הוא מתקשה לצלוח).

5. ריכוז מאמץ מוקדם בחינוך לגיל הרך -

אסטרטגיה המכוונת להתערבות בגילאים המוקדמים ביותר - מלידה עד שלוש, תקופת גיל חשובה שיש לה השלכות קריטיות על התפתחות תקינה ואיכותית של הילד בהמשך ועל יכולתו להשתלב במערכת החינוך ולהישאר בה בהמשך. מדובר בהשקעה ובפיתוח של מיומנויות יסוד.

6. מחויבות משפחתית ללמידה ולהצלחה -

אסטרטגיה המכוונת לפיתוח המחויבות, האחריות והמעורבות של המשפחה בחיי הלמידה וההתפתחות של הילד. מחקרים רבים מראים כי למעורבות ולמחויבות של תמיכה וגיבוי על ידי בני המשפחה, יש השלכה ישירה על יכולת ההתמודדות של הילד עם אתגרי בית הספר, ובסופו של דבר תמיכה זו משפיעה על הישגיו שם.

7. פיתוח מוקדם של אוריינות (יכולת הקריאה והכתיבה) -

אסטרטגיה המכוונת לפיתוח מיומנויות של קריאה וכתיבה בשפת אם בגיל מוקדם. מיומנויות אלו מהוות את היסוד ליכולת למידה אפקטיבית בהמשך ולכן יש להן השלכה משמעותית על ההצלחה בבית הספר.

8. פיתוח מקצועי של הצוות והמורים -

השקעה משמעותית בפיתוח מקצועי של המורים והצוות לעבודה עם ילדים ונוער בסיכון. מדובר בהקניית ידע ובהרכשת מיומנות ומתודות לעבודה עם ילדים מתקשים ואסטרטגיות של למידה איכותית ודיפרנציאלית.

9. שימוש בלמידה פעילה וחוויתית -

כאשר המורים מלמדים בצורה פעילה וחוויתית, התלמידים מוצאים עניין ודרך להתחבר ולהשתלב ולהגיע להישגים בדרכים שונות אל מול משימות הלמידה. מדובר באסטרטגיה המכוונת את התלמיד ללמוד כיצד ללמוד ללא קשר לתוכן הלימוד עצמו.

10. שימוש בטכנולוגיות חינוכיות מתקדמות -

שימוש מושכל בטכנולוגיות מתקדמות על מנת לסייע לתלמיד לרכוש ידע ומיומנות באמצעות כלים ואמצעים לאו דווקא מילוליים שבהם הוא מורגל בדרך כלל. טכנולוגיה כזו תומכת גם בפיתוח אינטליגנציות מרובות ומאפשרת לכל פרט למצוא את מקומו ודרך התקדמותו.

11. קידום מודלים של למידה פרטנית -

בניית תכנית לימוד אישית המאפשרת התאמה של

מגבירים בוודאי את הסיכוי והסיכון לנשירה. ב-2007 פרסם המרכז הארצי למניעת נשירה בארצות הברית (N.D.P.C), תוצאות של סקר שערך (2007, Hammond) ובמסגרתו נבחנו עשרות תכניות ואסטרטגיות שהופעלו באזורים שונים, בקהילות שונות, בקרב קבוצות תרבות שונות ובגילאים שונים להתמודדות עם תופעות הנשירה בקרב צעירים ובני נוער בארה"ב. החוקרים זיהו מתוכן מספר אסטרטגיות בולטות שהוגדרו על ידי השירותים והלקוחות כאפקטיביות להתמודדות עם תופעת הנשירה. מן הממצאים מתברר שמול ריבוי הגורמים המשפיעים על "תופעת הנשירה" ממערכת החינוך, הדרך להתמודדות אפקטיבית איתם הייתה והינה אך ורק על ידי יצירת שילובים בין האסטרטגיות השונות על מנת לייצר מענה משמעותי איכותי ורלוונטי למגוון האוכלוסיות ולמגוון הצרכים.

כלומר, כמעט לא ניתן לבחור אחת מן האסטרטגיות לבדה ולהציבה כמנוף בלבדי לצמצום התופעה. (2007, Smink)

2. אסטרטגיות להתמודדות עם תופעת הנשירה

1. החונכות האישית -

אסטרטגיה זו מבוססת על פיתוח קשר אישי משמעותי בין "חונך" ל"חניך". קשר זה מבוסס על תשומת לב ואמון הדדי, והוא יוצר מחויבות הדדית, דבר המאפשר זיהוי צרכים אישיים, אתגרים אישיים ויכולות אישיות שעשויות לתמוך בהתפתחות החניך וביכולתו להסתגל אל בית הספר ולהישאר בו, ובעיקר להפיק ממנו תועלות משמעותיות אישיות מיידיות ועתידיות.

2. הרחבת שירותי למידה -

אסטרטגיה זו מבוססת על שילוב שירותים קהילתיים משמעותיים עם הלמידה האקדמית המשלימה. דבר זה מאפשר קידום ילדים ובני נוער בתחומי הלמידה באמצעות מתודות מגוונות ומשמעותיות נוספות, המכוונות לפיתוח ולצמיחה אישית של כל משתתף לצד מעורבות ואחריות חברתית בקהילה.

3. פיתוח והקמת בתי ספר חלופיים / מסגרות חלופיות -

אסטרטגיה זו מעודדת הקמת בתי ספר המאפשרים לנושרי מערכת החינוך הרגילה חלופות לימודיות משמעותיות, המובילות לתעודה איכותית משמעותית ומוכרת. בתי ספר אלו מאפשרים התייחסות לצרכים מיוחדים ברמת הפרט ופיתוח ומיצוי אישי בתחומי עניין ומצוינות לצורך השגת תעודה מוכרת משמעותית להמשך לימודים או לשילוב בעולם התעסוקה העתידי (לדוגמה: בתי ספר של התמ"ת, מרכזי קידום נוער - היל"ה וכו').

4. פיתוח הזדמנויות של אחרי הלימודים -

אסטרטגיה הפותחת אפשרויות של תגבור לימודים ו/או

מטה / משרד לפיתוח ואחריות רשות מקומית לתחזוקה-
על פי החוק הקיים המחייב את הרשות להחזיק מאגר
(מידע).

- הקמת ועדות התמדה ברמת בית ספר / רשות / מחוז - לזיהוי אוכלוסיות בסיכון ברמות השונות ובשלבים השונים לצורכי תקצוב תכניות /משאבים, תכניות מיוחדות רלוונטיות מתוך מאגר קיים ומאושר (ראה רשימת האסטרטגיות), וטיפול במקרים הדורשים העברת טיפול בין הרמות / בין המסגרות (כדי שלא ייפול ילד בין הכיסאות ולא תסתיים אחריות המערכת על הילד לפני שהוא הועבר בצורה סדירה לגורם הבא המוסמך לטיפול).
- בניית מערכות תמיכה חוץ בית-ספריות ברמה הקהילתית או המחוזית למתן תמיכה אישית / קבוצתית לתלמידים או לצוותי בתי ספר עם אמצעים (ידע, משאבים וכו') שאינם נגישים לכל בית ספר / רשות מקומית מטעמי חיסכון ומנווטים על פי צורך או בקשה מרמת הקהילה או המחוז. (מדובר במשאבים המצויים באחריות ושליטה של משרד החינוך, אך אינם מנוצלים תמיד ביעילות ובאפקטיביות למשימה. דוגמה: קב"סים, עובדי קידום נוער, פסיכולוגים וכו', שכולם ממוקמים ברשות ומתוקצבים על ידי המשרד).
- יצירת אמנה בין-משרדית ובין-מיגזרית על מנת להגיש מענים נוספים שאינם בשליטת מערכת החינוך (והינם באחריות משרדים אחרים כגון: בריאות, רווחה, קליטה וכו').

4. היחידה לקידום נוער בהתמודדות עם סוגיית הנשירה במערכת החינוך

במהלך ארבעה עשורים פועל האגף לקידום נוער כ"רשת ביטחון", שפורס משרד החינוך ברשויות המקומיות, לטיפול בבני נוער גילאי 14-18, שנשרו ממסגרות החינוך הפורמאליות (נשירה גלויה), או המתקשים לתפקד ולהסתגל בתוכה (נשירה סמויה). היחידה לקידום נוער מהווה כיום **מסגרת חינוכית ייחודית** מוכרת לצורך השלמת השכלה ויישום התיקון לחוק לימוד חובה עד סיום 12 שנות לימוד, לבני נוער שאינם מצויים בשום מסגרת ממסגרות החינוך הרגילות או החלופיות. קידום נוער פועל במטרה לשלב מחדש נוער מנותק בתוך מערך המסגרות והפעילויות הנורמטיביות של בני גילו - בבתי ספר, בעבודה, בהכשרה מקצועית, בפעילות חברתית ובשירות בצה"ל. קידום נוער פועל לקידום ולמימוש הפוטנציאל האישי של בני הנוער, המטופלים ביחידות, על ידי פיצוי וקידום נוער מנותק (שאינו משתלב במסגרת נורמטיבית) בתחומי השכלה, מיומנויות חברתיות ומימוש פוטנציאל אישי בתחומים

שיטות וקצב למידה לכל נער ונערה בנפרד, גמישות מרבית של המורים והצוות ליצירת מסלול למידה המותאם לתלמיד וכולל גם אלמנטים שניתנים מחוץ לכותלי בית הספר כחלק מהלמידה המוכרת.

12. איגום משאבים קהילתיים -

המטרה לייצר אווירה תומכת למידה וגיוס משאבים המצויים בקהילה להרחבת מעגל התמיכה בלמידה ובתלמיד ובעיקר עידוד הלמידה והצלחת התלמידים. במסגרת זו מדובר בשילוב של שירותי רווחה ובריאות, שילוב מגזר שלישי ומגזר עסקי על מנת לייצר מערכות תמיכה אישיות, משפחתיות וקהילתיות לקידום הלמידה וההצלחה של התלמידים.

13. חינוך לקריירה ותעסוקה -

הכוונת התלמידים הבוגרים להמשך למידה ולהשתלבות בעולם התעסוקה העתידי על ידי יצירת תכניות של מעבר מבית הספר לעולם העבודה והכנת הבוגרים אל עולם העבודה העתידי, המחכה להם מעבר לכותלי בית הספר.

14. יצירת אקלים בית ספרי בטוח ומוגן -

יצירת בתי ספר מוגנים על ידי תכנית מערכתית המצמצמת תופעות של אלימות וניצול ומעודדת אווירה של פתרון בעיות וקונפליקטים. התכניות מתבססות על יצירת אקלים חברתי חיובי ומקדם שונות, ייחודיות ויצירתיות.

למעשה, את כל האסטרטגיות הללו אנחנו מכירים גם במערכת החינוך הישראלית, שמבצעת לפחות את חלקן במימונים שונים. אך מן הראוי לציין שכל זה לא נעשה בצורה שיטתית ובמסגרת מדיניות משולבת ומסונכרנת של המערכת, אלא פרי יוזמות כאלו ואחרות של בתי ספר או רשויות מקומיות. יוזמה משולבת, כחלק ממדיניות לאומית בנושא, מחייבת גיבוש תהליכי עבודה ובחירה שיטתית מתוך מגוון אפשרויות לצורך התאמה למציאות מקומית / קהילתית ולצורך תקצוב דיפרנציאלי ופונקציונאלי של התכניות הללו.

3. מרכיבים ארגוניים בהתמודדות עם תופעות הנשירה (הגלויה והסמויה)

- מניסיון שהצטבר בארץ ובעולם בהתמודדות עם תופעות הנשירה, מתברר שקיימים מספר מרכיבים שבאמצעותם ניתן להניע את המהלך ברמה לאומית (דברת, 2005):
- הגדרה ברורה ומוסכמת של תופעת הנשירה הגלויה והסמויה, שעליה מערכת החינוך לוקחת אחריות (אחריות מטה / מחוז / רשות).
- בניית מערך של ניטור אוכלוסיות על פי ההגדרה (אחריות

הלימודים מתקיימים לתואר ראשון במכללת בית ברל, מכללת אורנים, סמינר קיי, מכללת אורות ומכללת דוד ילין.
כיום, אוכלוסיית היעד אליה מכוונת היחידה לקידום נוער את מאמציה הינה:

- 1. המאמץ העיקרי** - מכוון אל הנוער ה"מנותק" (נשירה גלויה). מדובר בבני נוער שאינם עובדים ואינם לומדים, בני נוער עובדים בלבד, נוער במעצר ובמאסר, נוער במוסדות חסות ונוער משוטט הנוטה לעסוק בפעילות אנטי חברתית או פלילית.
- 2. המאמץ המשני** - מכוון אל הנוער הנמצא במצבי סיכון לנשירה (נשירה סמויה), בני נוער המתאפיינים בניידות גבוהה בין מסגרות חינוכיות, הלומדים במסגרות "נמוכות" מיוחדות, מתאפיינים בניכור ובבעיות הסתגלות, בעלי הישגים לימודיים נמוכים, נעדרים תכופות מבית הספר, ונוטים להתנהגויות סיכון.

חלוקת מאמצים זו, משקפת נאמנה את שני כיווני הפעולה שצוינו לעיל על ידי נדד (1945), ואת שני כיווני הפעולה המאפיינים את תפיסות המניעה המקובלות כיום בהתערבויות מניעה לסיכון: התערבות אוניברסאלית (מניעה ראשונית) לצד התערבות דיפרנציאלית-סלקטיבית (מניעה שניונית-שלישונית). חלוקה זו גם מסמנת את גבולות הפעילות של יחידות המשרד העוסקות באוכלוסיות אלו בשדה (ברשויות מקומיות), היחידה לביקור סדיר והיחידה לקידום נוער. בפועל חלוקה זו נראית כך:

היחידה פועלת כיום במגזרי האוכלוסייה השונים כולל: נוער ותיק (45% מהאוכלוסייה), נוער עולה עם דגש על יוצאי חבר המדינות (12%) ויוצאי אתיופיה (8%), נוער מהמגזר הערבי, הדרוזי והבדואי (25%), ונוער מהמגזר החרדי (8%), אחר (2%). (מתוך: אתר קידום נוער 2011)

2. אתר האגף לקידום נוער: <http://cms.education.gov.il/Education/CMS/Units/Noar/TechumeiHaminhal/KidumNoar>

המקצועיים והקהילתיים. במקביל פועלת היחידה לחיזוק תחושת השייכות והזהות של בני הנוער על ידי חיזוק תחושת המסוגלות האישית והתועלתיות החברתית של בני הנוער תוך עידוד החברה להכיר ביכולותיהם ובתרומתם. עקרון הפעולה המרכזי של היחידה לקידום נוער מכוון לחיזוק גורמי החוסן והמסוגלות ולמניעת התנהגויות סיכון בקרב תלמידים בסיכון גבוה לנשירה, תוך עבודה על הרצף של בית הספר - משפחה - קהילה.

התפיסה המקצועית הייחודית שפותחה בקידום נוער מבוססת על **הגישה ה"חינוכית טיפולית"** (2008, Anderson, The social pedagogy work). גישה זו מדברת על תחום מקצועי העוסק ב"מרחבי החיים" (Life Space), של בני נוער ומתבגרים בסיכון, ללא קשר לסיטואציה או למסגרת שבה הם נמצאים (מועדון, בית ספר, פנימייה, מוסד שיקום, כלא וכו'). הגישה מכוונת לקדם ילדים ובני נוער בתחומי חיים שונים הקשורים לחייהם: בתחום הלימודים והעבודה, בעיות בתחום יחסים אישיים ובינאישיים, בעיות התנהגותיות, התערבויות בשעת משבר וסכנה ועוד. הפרקטיקה הייחודית של העבודה החינוכית טיפולית, מתבססת על גישה רב-תחומית (The Multi System Intervention). גישה זו מתבססת על ידע תיאורטי וידע מעשי שפותחו בתחום החינוך ובתחום העבודה הסוציאלית החל משנות ה-20 של המאה הקודמת בגרמניה ומשם עברה והוטמעה בארצות רבות באירופה ובצפון ודרום אמריקה. המטרה הייתה לייצר מענים מגוונים ויצירתיים לבעיות שונות ומורכבות של ילדים ומתבגרים בסיכון. הפרקטיקה התמקדה ביצירת התערבויות חינוכיות, השכלתיות, טיפוליות וחברתיות בקרב בני נוער בסיכון בבית הספר ובקהילה.

על מנת לממש את התפיסה המקצועית הייחודית מאמצת כיום היחידה לקידום נוער מגוון אסטרטגיות מתוך האסטרטגיות שצוינו לעיל, כחלק אינטגרלי מן התמהיל שמותאם לכל נער ונערה שמגיעים לקבלת שירות. הבולטות ביניהן: חונכות וחניכה אישית לכל נער ונערה, קידום מודלים של למידה פרטנית תוך שימוש בלמידה פעילה וחוויתית ותוך שימוש בטכנולוגיות ממוחשבות ובתוכנות למידה מתקדמות, פיתוח הזדמנויות של אחרי ומעבר ללימודים תוך שילוב שירותים קהילתיים משמעותיים עם הלמידה ואיגום משאבים קהילתיים, חינוך לקריירה ולתעסוקה, יצירת מחויבות משפחה לתהליכי העבודה וההתערבות, פיתוח מקצועי מתמיד של צוות העובדים והמורים בתחומי חינוך-טיפול. למימוש האסטרטגיה של הפיתוח המקצועי פותחו, עד היום, מסלולי לימוד בחמש מכללות לחינוך לתואר ראשון עם התמחות בעבודה חינוכית-טיפולית (עובד חינוך לקידום נוער בסיכון).

או מאסר) במסגרות של חסות הנוער ושירות בתי הסוהר. השירות מבוסס על תיקון לחוק הנוער שפיטה וענישה וחוק הנוער טיפול והשגחה, המחייב את מערכת החינוך לממש את זכות החינוך גם לבני נוער אלו. במסגרת זו מופעלת מערכת ייחודית של מורים, מחנכים ואנשי חינוך הפועלים בשיתוף עם צוותי הטיפול והביטחון לאפשר המשך למידה תוך כדי הימצאות במעצר או במאסר, עם אופק של אפשרות להמשיך ולסיים את הלימודים גם לאחר מכן במסגרת היחידות לקידום נוער ברשויות.

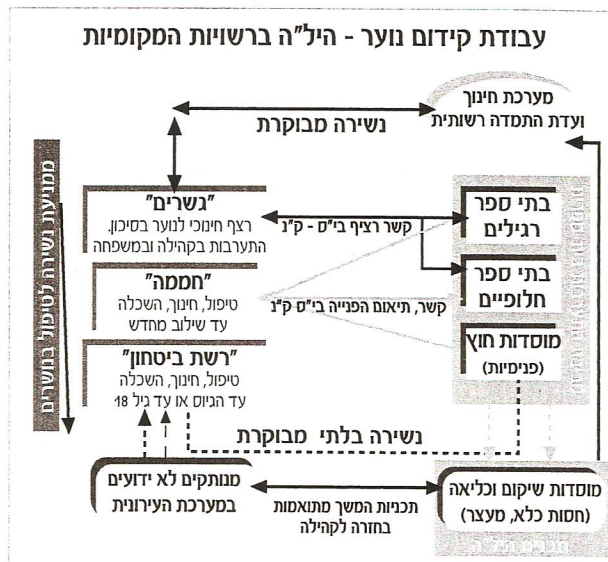
השירות לקידום נוער מופעל כיום ב-151 רשויות מקומיות, וב-45 מוסדות חסות ובתי כלא. היקף הפעילות של היחידה בשנה הינו: 17,306 בני נוער מטופלים בשנה, מקירבם: 8,374 "מנותקים". מקירבם: 7,874 בני נוער בשנה משלימים השכלה לתעודה של 10 עד 12 שנות לימוד במסגרת תכנית ה"ל". כ-45% מקבוצה זו, שלומדת בה"ל, נמצאים במסלול "בדרך לבגרות", הכולל סיום 12 שנות לימוד ורכישת בגרות חלקית או מלאה. 4,993 בני נוער בשנה משתתפים בתכניות הכנה לגיוס ולשירות משמעותי בצה"ל. 14,014 בני נוער בשנה משתתפים בתכנית למניעת התנהגויות סיכון (כולל: תכניות מניעה בתחום הסמים והאלכוהול, מניעת אלימות ועבריינות ועוד). 5,118 בני נוער בשנה משתתפים בתכניות תעסוקה והכנה לעולם העבודה, 6,156 בני נוער בשנה משתתפים בתכניות העצמה, פיתוח זהות, השתייכות והתנדבות. כ-2,000 בני נוער בשנה משתתפים בתכניות של"ח לנוער מנותק (פעילות להכרת הארץ), 7,914 בני נוער בשנה השתתפו בתכניות למניעת נשירה ושילוב מחדש. (מעודכן ינואר 2011, ראה באתר קידום נוער³)

5. סיכום

המאמצים שנעשים כיום במערכת החינוך להגיע למיצוי מרבי ומיטבי של השתתפות בלמידה והתחנכות של בני הנוער בגילאי 14-18 בלמידה מציבים אתגר מאד משמעותי בפני הרשויות המקומיות שאמונות על יישום חוק לימוד חובה עד סיום כיתה י"ב (במסגרת התיקון 29 לחוק לימוד חובה 1949-תש"ט). במסגרת זו ליחידה לקידום נוער ברשות המקומית יש תפקיד ויכולת לסייע לרשות המקומית במימוש וביישום אתגרים שעומדים בפני שירותי החינוך ברשות המקומית. כיום, מדיניות היחידה מאפשרת ניצול שירותי היחידה הן "כתחנת-ביניים" זמנית לבני נוער שנמצאים בתהליכי מעבר בין מסגרות וללא מסגרת, ביניהם לתקופות זמן משמעותיות, או, "כתחנה-סופית" עד לסיום 12 שנות לימוד לבגרות ועד לשילוב בשירות לאומי/ צבאי או שילוב בעולם העבודה והתעסוקה.

3. אתר קידום נוער – ראה הפנייה בהערה קודמת

היחידה לקידום נוער פיתחה שלוש שיטות הפעלה במסגרת הקהילתית של הרשויות המקומיות, שמשלימות זו את זו ושמהוות יחד את "מעטפת התמיכה" שיכולה להינתן לנוער בסיכון גבוה על הרצף שבין נשירה גלויה לנשירה סמויה:

"רשת ביטחון" - "מסגרת חינוכית-טיפולית-קהילתית" לנוער מנותק) בנשירה גלויה (המספקת שירותי קידום נוער הכוללים: עובד חינוכי-טיפול לקידום נוער: איש מקצוע לאיתור, יצירת קשר ובניית תכנית אישית מותאמת תרבות. שירותי השלמת השכלה (ה"ל"ה): מסלולי לימוד ייחודיים עם מורים מוסמכים לקראת תעודת 8-12 שנות לימוד ובגרויות. פעילות קבוצתית חינוכית-חברתית: תכניות העצמה, תכניות מניעה ותכניות הכנה לחיים. קורסים ומיומנויות מקצועיים: הכשרות למימוש הפוטנציאל האישי בתחומי עניין ומצוינות. "חממה" - "מרחב חינוכי טיפולי ייחודי זמני", המאפשר הפניית תלמיד או תלמידה בסיכון למסגרת היחידה לקידום נוער לזמן מוגדר (בין 3-6 חודשים) לצורך תהליך התחזקות והתאוששות. התכנית מתואמת לפרק הזמן הקצוב, וכוללת התערבות בתחום הטיפול, החינוך וההשכלה עד לשילוב מחדש בבית הספר הקולט (המקורי או החדש). "גשר" - הפעלת עובד מניעה ייעודי המבצע התערבות חינוכית-טיפולית במישור הפרטני, הקבוצתי, הקהילתי ובמשפחה, תוך שמירה על רצף חינוכי של התלמיד והתלמידה בין בית הספר, המשפחה והקהילה. הפעילות מתקיימת בשיתוף פעולה בין בית הספר בו לומדים התלמידים בסיכון, לבין היחידה לקידום נוער ברשות המקומית.

מערכת מיוחדת פותחה בעשור האחרון למתן מענה ייחודי להנגשת שירותי חינוך והשכלה לנוער במצבי כליאה (מעצר

6. מקורות:

- דוברת, ש (2005). התכנית הלאומית לחינוך. דו"ח כוח המשימה הלאומי לקידום החינוך ישראל. ירושלים. משרד החינוך התרבות והספורט.
- נדד, א. (1945), *המלחמה בעוזבת הנוער*, המוסד למען הילד והנוער בוועד הלאומי (כ"ה), ירושלים.
- Anderson, E. (2008). *The role of social pedagogy*. *Children Webmag*, <http://www.childrenwebmag.com/2008/04>.
- Crain-Dorough, M.L. (2003), *a study of dropout characteristics and school effects on dropout prevention*. Dissertation Submitted to the Graduate Faculty of the Louisiana State University. Department of educational leadership, Research, and Counseling.
- Hammond, C. (2007), *Dropout risk factors and exemplary programs a technical report*. National Dropout Prevention Center/Network, National Dropout Prevention Center at Clemson University and Communities In Schools, Inc (May 2007)
- Smink, J. (2007), *15 Effective Strategies for Dropout Prevention*, National Dropout Prevention Center, Clemson University, Clemson, SC. association with Franklin P. Schargel.

על מנת לעקוב אחר הפעילות, הצלחותיה או כישלונותיה, פיתחה היחידה לקידום נוער מערכת אינטרנטית (מאובטחת) המשמשת כלי עבודה של כל העוסקים במלאכה.

המערכת משמשת כלי איתור, זיהוי ואבחון ראשוני של הלכות. המערכת משמשת תחליף לתיק העובד החינוכי טיפולי/מורה הי"ה לצורכי מעקב והתקדמות אישית של בני הנוער המצויים באחריותו, ובסופו של דבר המערכת מאפשרת לעבד נתונים סטטיסטיים לצורכי מעקב אחרי האוכלוסייה, ההתערבויות, היקפן והצלחתן. המדדים הנבדקים באופן שוטף כוללים:

1. מדדים כמותיים: מספר המנותקים שהמערכת מאתרת ומטפלת, מספר המנותקים שמשתלבים מחדש במערכת החינוך, מספר המנותקים שמשלימים השכלה בסיסית בדרך לבגרות, מספר המנותקים שמשותפים בתוכניות מניעה והכנה לחיים, מספר בני נוער בסיכון וניתוק שעוסקים בפעילות התנדבותית בקהילה.

2. מדדים איכותיים: שיפור השכלה פורמאלית "בדרך לבגרות", שילוב מחדש בלימודים, בתעסוקה ובחברה, שירות משמעותי בצה"ל / שירות לאומי, שירות והתנדבות בקהילה / בחברה, הפחתה ומניעה של התנהגויות סיכון.

